

Filozofická fakulta Univerzita Karlova v Praze
Doktorský program: Filologie - Didaktika konkrétního jazyka – anglický jazyk

Mgr. Pavla Fejfarová

Dramatická výchova ve výuce anglického jazyka

Drama in English Language Teaching

Praha, FF UK 2014

Posudek oponentky doktorské disertační práce

Doc. PhDr. Jarmila Mothejzíková, CSc.
Ústav anglického jazyka a didaktiky FF UK

K obhajobě byly předloženy:

Disertační práce

245 stran, z čehož je 215 stran textu, grafů a tabulek s vyhodnocením výsledků z výzkumného šetření; 13 stran literatury; 17 stran přílohy; summary – anglicky

Teze k disertační práci

Abstrakt

Publikační činnost

Životopis

Autoreferát

česky, se všemi náležitostmi autoreferátu, jako:
obsah disertace se stanovením cílů, metod a závěrů práce,
vybrané tituly bibliografie,
komentář k terminologii,
životopis a publikační činnost

Disertační práce

Popis disertace

Poděkování - s. 3; Abstrakt; s. 4, 5; Poznámka terminologická a zkratky – s. 13; Úvod – s.14; I. Teoretická část: 1. Teoretická východiska s. 19; 2. Dramatická výchova v kontextu didaktiky anglického jazyka s. 41; 3. Základní výukové strategie DV ve výuce anglického jazyka s. 66; 4. Podmínky úspěšné aplikace DV do AJ s. 114; II. Empirická část : 5. Výzkumné šetření s. 125; 6. Diskuse a závěry s. 194; Závěr s. 207; Summary s. 210; Literatura s. 216; Přílohy s. 229 – 244.

Předložená disertační práce traktuje výuku AJ médii dramatické výchovy s ohledem na vymezenou věkovou skupinu 2. stupně základní školy. Výběr tématu disertace je třeba hodnotit jako velmi vhodný, uvážený a stále aktuální, neboť práce se zaměřuje na ony oblasti, které v současné výukové praxi AJ na ZŠ představují potenciálně velmi efektivní a motivující výukový postup. **Ráda v tomto posudku předesílám, že posuzovaná disertace je zpracována v duchu entusiasmu, motivace, svědomitosti, vysoké odbornosti a zájmu o inovaci a maximální kvalitu výuky AJ na základní škole. Lze již na začátku recenze předeslat, že autorka téma zpracovala mimořádně kvalitně, exaktními vědeckými metodami; volila adekvátní pracovní a výzkumné postupy a téma uchopila v dostatečném rozsahu. Právě z tohoto hlediska aktuálnosti a komplexnosti je třeba hodnotit tuto disertaci jako obzvláště podnětnou, přínosnou, vpravdě moderní, a tedy pro výukovou praxi potřebnou.**

Disertace má klasickou výstavbu vědecké práce od teoretických východisek v části I přes výzkum v části II k závěrům plně využitelným ve školství I. i II. stupně.

Práce je členěna do 6 kapitol. První kapitola uvádí teoretická východiska. Anglický jazyk je představen jako předmět, jehož charakter a obsah jsou založeny na závazném dokumentu českého vzdělávacího programu RVP ZV, který je výsledkem aktuálně probíhající reformy školství v ČR a též odráží rozměr evropský (SEERRJ) /s. 19 -24/. Z obsahu základního vzdělávání bylo poukázáno na důležitost provázanosti obou sledovaných dokumentů a jejich cílů. Vysvětleny jsou zde klíčové pojmy jako například didaktický konstruktivismus /s. 24/, výzkum v oblasti přesvědčení (teacher belief) /s. 26/; holistické učení /s. 27/; didaktický pluralismus /s. 31/. Dále se autorka věnuje relevantním pojmům spojeným s pedagogickými, lingvodidaktickými a psychologickými aspekty v jazykovém vyučování - learning a acquisition /s.32/; afektivní filtr /s. 33/; ZPD /s. 33/; mnohočetná inteligence /s. 34/; paměť – pyramida učení /s. 35/; motivace /s.35/. První kapitolu uzavírají oddíly věnované roli učitele a žáka v kontextu výše uvedených souvislostí a jejich nasměrování k problematice DV ve VAJ.

Druhá kapitola představuje dramatickou výchovu jako samostatný obor. Její součástí je stručný nástin historický i obsahový. (Domnívám se, že zde /in 2.1.2/ mohl být záběr poněkud hlubší a jistě uveden i Komenský.) Jsou zde uvedeny hlavní principy (DV i divadelní), na kterých DV spočívá. Dále se výklad věnuje dramatické výchově, jejímu bližšímu vymezení a prostoru, který zaujímá v didaktické literatuře anglického jazyka - s. 54 -56 analýza odborné literatury, zejména **tabulka 4, /s. 56/ Kontinuum drama přístupů dle Kaové a O'Neilové**. Další část DP představuje obor didaktiky anglického jazyka v reflexi současné situace u nás a uvádí přehled vývoje pronikání DV do AJ v ČR včetně relevantní odborné literatury u nás i v zahraničí. V této souvislosti je poukázáno na nízké zastoupení DV v dostupné literatuře, nejednotnost pojmů a jejich velmi obecnou charakteristiku (kap. 2.2.2 DV ve VAJ v ČR). Kapitulu doplňují oddíly věnované podmínkám aplikace DV do VAJ, charakterizována je problematika úskalí aplikace DV do VAJ. Autorka poukazuje na důležitost uvedení **komunikačních strategií** již na 2. stupni ZŠ – s. 61; **miskoncepce** /s. 63/.

Kapitola 3 s názvem Základní výukové strategie DV ve výuce AJ je nejrozsáhlejší kapitolou teoretické části. Podrobně seznamuje čtenáře s **výukovými strategiemi dramatické výchovy**, s jejími možnostmi a paralelami v jazykovém vyučování. Problematika je vyložena od nejjednodušších forem výukových strategií až po ty nejsložitější. (Hra v roli – /s. 70/, Hry /s. 75 -79/, Pantomima /s. 79 – 87/, Improvizace /87 – 95/, Strukturovaná dramatická hra /s. 95 - 107/. Zejména část Pantomima – živé obrazy /s. 79/ jsou důležité pro výzkum a experimentální výuku), SDH. Autorka rovněž uvádí neexistenci relevantní literatury v současném českém prostředí – např. /s. 98/ scenarios Di Pietro, /s. 104/, SDH Kaová a O'Neilová, poznámka č. 86, /s. 96/; uvádí i další techniky DV jako techniky strukturování – /s.104/ s rozvinutím do AJ, pojednává o učiteli v roli /s. 108-111/ a toto aplikuje na VAJ. Teoretický výklad je adekvátně doplněn o praktické ukázky technik, příkladů aplikace a možnosti uplatnění v souvislosti s konkrétními jazykovými jevy, JP i ŘD. Tato kapitola je pojata převážně synchronně, přivítala bych zde alespoň krátkou zmínku o Komenském a jeho díle *Schola ludus* a dále uvedení DV do souvislosti s komunikativní metodou, jež se svým nástupem na začátku 70. let minulého století znamená jakousi renesanci dramatických forem ve VAJ/VČJ.

Čtvrtá kapitola představuje podmínky úspěšné aplikace DV do VAJ. Věnuje se problematice **třídního managementu**, jako otázky v současnosti v didaktice velmi sledované, doplňuje předchozí výklad o oblast otázek a instrukcí, které jsou klíčové pro obor DV i AJ (zahrnuje i roli L1 /s. 117/) Kapitola též pojednává o vhodných organizačních formách práce, zejména práce skupinové na bázi pravidel efektivního kooperativního učení. Zmíněna jsou ve shrnutí této kapitoly i úskalí spojená s **aplikací DV do AJ** – /s. 124/. Uvedením možností inkorporace DV do **plánování hodiny a její výstavbou** autorka uzavírá teoretickou část.

Empirickou - výzkumnou - část II disertace tvoří kapitoly 5 a 6.

Cíle výzkumu jsou exaktně uvedeny /s. 125- 127/. Design výzkumu je smíšený, sběr dat byl proveden jak pro kvantitativní analýzu, tak pro analýzu kvalitativní. Výzkum je realizován ve dvou projektech - A a B. **Projekt A (Výzkumné otázky** /s. 129/) zahrnuje dotazníkové šetření provedené u učitelů ze základních škol v Královéhradeckém kraji a okolí. Jako výzkumný nástroj/technika byl použit elektronický dotazník. Projekt A zkoumá učitelovo přesvědčení (*teacher belief*) v této oblasti (jako trend uvádí např. Janík a kol, 2009; rozsáhlejší výzkum v této oblasti viz Straková, Spilková, 2013). Počet respondentů činil 102, dotazované osoby jsou učitelé anglického jazyka ZŠ v Královéhradeckém kraji a okolí.

Projekt B zkoumá dílčí, exaktně vymezené, cíle a otázky /s. 131-133/ v oblasti experimentální výuky s využitím metod dramatické výuky u studentů oboru angličtiny na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové. Prostřednictvím kvalitativního sběru dat autorka zamýšlela utvořit plastičtější obraz ukazující na názory a přesvědčení budoucích učitelů, pokusila se hledat a objasňovat vztahy mezi zjištěnými daty z obou typů výzkumu. Součástí metod sběru dat byly: detailní zpětné vazby z jednotlivých hodin – obsahují též techniku nedokončených vět, pretest a posttest (modifikovaná podoba dotazníku učitelů); dále pojmové mapy. Velmi kladně je třeba hodnotit **Detailní projekty hodin**/s. 133 – 153/, v nichž návrh a konkrétní obsah vyplývá z předběžných výsledků výzkumného šetření A. Analyzovány jsou 3 výukové hodiny. 1. hodina - základní zacílení na principy DV v kontextu VAJ, (rozlišuje, co je a není DV aktivita). 2. hodina - zacílení na SDH – práce s příběhem – ukázka možností DV výukových strategií – cesta pod povrch, experimentování s jazykem, holistické učení, KK, osobnostní a soc. rozvoj. 3. hodina - DV a gramatika – vychází z částečných závěrů šetření, které ukázaly, že gramatiku prostřednictvím DV nelze, dle učitelů, ve VAJ významně uplatnit. **Ve výzkumném šetření byly položeny tyto základní výzkumné otázky:** 1. Jaké jsou názory učitelů a budoucích učitelů angličtiny na možnosti dramatické výchovy jako přístupu ve výuce anglického jazyka? 2. Jak se změnil názory subjektů experimentální výuky v oblasti využití dramatické výchovy jako přístupu ve výuce anglického jazyka na základě absolvování experimentální výuky?

Výsledky šetření + analýza + interpretace /s. 153- 193/ přinesly velmi zajímavé a podnětné údaje, z nichž zde uvádím pouze některé:

Projekt A: Shrnutí dotazníku učitelů /s. 169/. Co odráží učitele od používání DV /s.168 - 169/. Projekt B: pretest posttest výsledky /s. 170-179/.

Výsledky výzkumu obzvláště podnětné pro výukovou praxi jsou velmi přehledně zpracovány a uvedeny v tabulkách a grafech; např: /s. 173/ tabulka 17 preference jazykových dovedností u studentů ve vztahu k DV; role play tab. 20, 21 /s.175,176/ – co může odrážet učitele od používání DV tab. 24 /s. 178/; reflexe experimentální výuky /s. 179/ zejména in 5.5.3 – 5.5.3.3. /s. 183- 187 pracovní list k lekci 3 – gramatika a DV a shrnující reflexe výuky.

Své podnětné závěry autorka shrnuje v kapitole 6 Diskuse a závěry, z nichž cituji:

/s. 201 in 6.3.1/... Dalším momentem k diskusi je i můj primární cíl výzkumného šetření, tj. přesvědčení učitelů/studentů v oblasti možností DV v AJ. Volba gramatiky do obsahu experimentální výuky byla podle našeho názoru klíčová pro možnost tzv. „narušení“ původních názorů a přesvědčení. Gramatiku mnozí považují za páteř výuky na 2. stupni základní školy (seznamování se systémem časů, rozvíjení bazální slovní zásoby, posun od jednotlivých slovních spojení směrem k systému, větám a jejich konstrukci).

/s. 203 in 6.3.3/... Jako jeden ze způsobů, který má významnější efektivitu v přípravě učitelů a který je v dlouhodobém horizontu schopen změnit nejen uvažování učitelů anglického jazyka o DV je **začlenění DV do učitelských programů oboru anglistiky vysokých škol**. DV je ze své podstaty činnostní, celostní disciplína, a proto praktickou výuku považujeme za prioritní. Je třeba, aby studenti měli možnost prakticky vyzkoušet různé výukové postupy a ty posléze zařadit do svých vlastních výukových stylů a strategií. V teoretické části bylo konstatováno, že předměty tohoto typu již na vysokých školách existují. Tento způsob považuji za nejdůležitější a níže uvádím některé argumenty, které můj názor podporují.

/s. 204-205/... Jako přínosné do oboru didaktiky anglického jazyka pokládám zhodnocení dostupné literatury jak v oblasti DAJ, tak i oboru DV. Za jednu z výzev pro didaktiku anglického jazyka považuji **vytvoření české publikace**, která propojí oba obory. Obsahem této publikace by byl nejen přehled terminologický, ale hlavně systematické a přehledné podání výukových strategií, které mohou být ve VAJ využity. Hry jako nejjednodušší forma a SDH jako forma nejkompexnější.

Celkové hodnocení

Autorka svrchovaně organicky a v optimálním poměru propojila všechny tři aspekty traktovaného tématu, a to aspekty psychologické, pedagogické i lingvistické, přičemž v relevantních pasážích o edukačních dokumentech reflektovala i velmi často opomíjenou skutečnost, že DCJ je rovněž politikum. Ze širokého okruhu těchto disciplín a velkého množství výchozí odborné literatury autorka vybrala aktuální, lze říci, špičkovou odbornou literaturu, jež je uvedena v obsáhlé a relevantní bibliografii. Ve velmi široké a spletité problematice tématu se autorka výborně zorientovala a práci cíleně vystavěla od stanovení reálných cílů přes charakteristiku předmětu a výzkumné šetření k validním závěrům.

Disertace je zpracována velmi pečlivě i po stránce formální. Logické desetinné značení kapitol společně se svrchovaně funkční grafikou, využívající široké škály počítačové grafiky, umožňují snadnou orientaci v textu, dávají práci přehlednost a formálně zvýrazňují celkové systematické uspořádání a organickou výstavbu textu. Nedílnou součástí práce jsou i přehledné grafy a tabulky jasně ilustrující a dokumentující údaje prezentované v textu. Práce je psána vysoce kultivovaným jazykem, přesně používá odbornou terminologii v praxi roztržštěnou, v anglickém summary práce kulminuje stručným a výstižným shrnutím.

Disertace zcela splnila vytýčený cíl, autorka zvolila aktuální a podnětné téma, uchopila jej v maximální možné šíři, podala ze synchronního hlediska ucelený obraz problematiky a realizovala podnětné výzkumné šetření se závěry velmi cennými pro výukovou praxi v oblasti českého základního školství. **Práce je obzvláště cenná svým přínosem k podpoře kreativity žáků, což je jedna ze současných priorit evropského školství.**

Autorka v této přínosné a aktuální vědecké práci jednoznačně demonstruje svoji vysokou tvůrčí invenci, vědeckou orientaci, systematickosti, široké znalosti problematiky i výše uvedených vědních disciplín, a celkově tedy své výborné předpoklady pro náročnou a samostatnou vědeckou práci.

ZÁVĚR

Z důvodů uvedených v posudku výše jako přínosnou vědeckou práci, jež zpracovává aktuální didaktickou problematiku moderními vědeckými metodami, a jako práci plně využitelnou jak pro účely studia studentů učitelských oborů filologických, didaktiků i pedagogů, tak pro účely pedagogické s možností využití v široké pedagogické praxi základního školství

plně doporučuji tuto podnětnou doktorskou disertaci k obhajobě a po úspěšné obhajobě doporučuji, aby Pí. Mgr. Pavle Fejfarové byla udělena vědecká hodnost PhD.

Doc. PhDr. Jarmila Mothejzиковá, CSc.

V Praze 20. 4. 2014

Otázky k obhajobě

1. V čem vidí sama autorka práce úskalí aplikace DV výukových strategií do VAJ v českém prostředí na základní škole, v čem vidí její největší přínos?
2. Autorka uvádí, že DV postupy jsou zejména vhodné využívat v rámci heterogenních skupin žáků a umožňují se zapojit i žákům obecně méně úspěšným či se specifickými poruchami učení. Mohla by tuto myšlenku přesněji rozvést i v případě jazykového vyučování na 2. stupni základní školy?
3. Mohla by uvést konkrétní metodu VAJ/VCJ, v níž je DV dominujícím faktorem/technikou?

Doporučení k publikaci

1. Ve formě článků do odborných časopisů (lingvodidaktických i pedagogických) zpřístupnit výsledky šetření širší pedagogické veřejnosti.
2. Vytvořit publikaci koncepce výukových strategií upravené pro účely vymezené věkové skupiny (2. stupeň základní školy), kde, dle autorčiny provedené analýzy a závěr výzkumu, neexistuje literatura zpracovávající tuto tematiku.
3. Využít poznatky k aktualizaci didaktických předmětů na fakultách VŠ (primárně na svém pracovišti UHK), a zejména již existujících předmětů, jejichž obsahem je DV ve VAJ/VCJ.
4. Případně zpracovat toto téma jako jednu kapitolu zamýšleného sborníku k aktuálním otázkám současné (české) didaktiky.

